

УДК 378.091:005.591.6

DOI: 10.30838/UJCEA.2312.290426.89.1229

КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

САВОШ Г. П., *канд. соціолог. наук*

Кафедра філософії, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Архітектора Олега Петрова, 24-а, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (067) 276-60-53, e-mail: savosh.halyna@pdaba.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-3524-9645

Анотація. *Актуальність роботи* полягає у розгляді важливих концептуальних проблем сучасної освіти у контексті інтеграції педагогіки, соціології, психології. Особливу увагу приділено питанням формування особистості за умов цифровізації та глобальних трансформацій суспільства. *Мета дослідження* – визначити вплив сучасних форматів навчання на реалізацію місії, цілей та якості освіти; дослідити роль глобалізації та диджиталізації в освітньому процесі, необхідність розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення у учнів; запропонувати розуміння сучасної інноваційної освіти як породження та освоєння об'єктивного нового культурного досвіду. *Результати.* Автор вважає, що глобалізація економіки та технологічний розвиток змінили вимоги до якості людського капіталу та зробили затребуваними висококваліфікованих працівників у професіях, що ґрунтуються на знаннях. Це стало серйозним викликом до традиційної системи освіти, побудованої за принципами індустріального суспільства. Підкреслюється роль глобалізації та диджиталізації в освітньому процесі, необхідність розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення у учнів. Запропоновано розуміння сучасної інноваційної освіти як породження та освоєння об'єктивного нового культурного досвіду. Якісна освіта, що забезпечує рівність можливостей система освіти може сприяти економічному зростанню та прогресу суспільства. Три групи факторів – технологічні, соціально-економічні, демографічні – визначають основні завдання, заходи та типи політики, що реалізуються у провідних країнах світу у сфері освіти. І Україна – не виняток. Перехід від традиційних методів до цифрових освітніх середовищ, використання нейромереж для адаптивного навчання ставить питання збереження ролі педагога. Персоналізація вимагає пошуку балансу між необхідністю дотримання стандартів освіти та вимогою індивідуального підходу до темпу та траєкторії навчання кожного учня. Концепція «навчання через все життя» вимагає перебудови системи освіти від разового здобуття професії до постійного оновлення навичок (micro-credentials). Забезпечення освіти, спрямованої на розвиток особистості потребує формування цінностей та соціальної відповідальності, незважаючи на технологізацію процесу. Ці виклики вимагають перегляду самої структури дидактики, переходу від передачі знань до формування компетенцій у світі, що швидко змінюється.

Ключові слова: *проблеми освіти; формування особистості; цифрове освітнє середовище; парадигма сучасної освіти; освітній процес; форми навчання; цифровізація освіти*

CONCEPTUAL OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF MODERN EDUCATION IN UKRAINE

SAVOSH G.P., *Cand. Sc. (Social.)*

Department of Philosophy, Ukrainian State University of Science and Technologies, ESI “Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture”, 24-a, Architect Oleh Petrov St., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (067) 276-60-53, e-mail: savosh.halyna@pdaba.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-3524-9645

Abstract. *The relevance of the work* lies in considering important conceptual problems of modern education in the context of the integration of pedagogy and psychology. Particular attention is paid to the issues of personality formation in the context of digitalization and global transformations of society. *The purpose of the study* is to determine the impact of modern learning formats on the implementation of the mission, goals and quality of education; investigate the role of globalization and digitalization in the educational process, the need to develop emotional intelligence and critical thinking in students; offer an understanding of modern innovative education as the generation and development of objective new cultural experience. *Results.* The author believes that economic globalization and technological development have changed the requirements for the quality of human capital and made highly skilled workers in knowledge-based professions in demand. This has become a serious challenge to the traditional education system built on the principles of industrial society. The role of globalization and digitalization in the educational process, the need to develop emotional

intelligence and critical thinking in students is emphasized. An understanding of modern innovative education as the generation and mastery of objective new cultural experience is proposed. A high-quality, equitable education system can contribute to economic growth and progress in society. Three groups of factors – technological, socio-economic, demographic – determine the main tasks, measures, and types of policies implemented in the world's leading countries in the field of education. And Ukraine is no exception. The transition from traditional methods to digital educational environments, the use of neural networks for adaptive learning raises the question of preserving the role of the teacher. Personalization requires finding a balance between the need to comply with educational standards and the requirement of an individual approach to the pace and trajectory of each student's learning. The concept of “lifelong learning” requires restructuring the education system from one-time acquisition of a profession to constant updating of skills (micro-credentials). Providing education aimed at personal development requires the formation of values and social responsibility, despite the technologization of the process. These challenges require a review of the very structure of didactics, a transition from the transfer of knowledge to the formation of competencies in a rapidly changing world.

Keywords: *educational problems; personality formation; digital educational environment; paradigm of modern education; educational process; forms of learning; digitalization of education*

Вступ. Освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей, які бажають отримати знання та навички або вдосконалити їх. Вона призначена для того, щоб надавати новому поколінню початкові знання культури, формуючи поведінку у дорослому житті і допомагаючи у виборі можливої ролі у суспільстві. Навчання прискорює процес розвитку й становлення людини як особистості, забезпечує формування її духовності, світогляду, ціннісних ідей.

Функціональне її призначення полягає у трансляції базових культурних здобутків наступним поколінням, що зумовлює моделі їхньої соціальної поведінки та професійну самоідентифікацію. Освітній процес виступає каталізатором особистісного становлення, сприяючи системному формуванню духовно-світоглядних орієнтирів та ціннісної ієрархії індивіда. Саме освіта забезпечує культурну спадкоємність, готуючи молодь до виконання соціальних ролей у дорослому віці. Через інтенсифікацію процесів розвитку навчання стає підґрунтям для формування духовності, світогляду та стійкої системи ціннісних переконань особистості.

Вирішення завдання забезпечення високої якості освіти в Україні сьогодні поставлено у центр наукових досліджень та практичних експериментів, основною метою яких є пошук детермінант забезпечення цієї якості, її індикаторів та показників.

Сьогодні наукові пошуки та практична апробація в Україні зосереджені на розв'язанні проблеми забезпечення якісних

показників освіти. Основна увага дослідників спрямована на ідентифікацію чинників впливу, а також на формування репрезентативної системи показників, що відображають стан і динаміку освітньої галузі.

Саме тому у сучасних умовах на перше місце у забезпеченні якості освіти виходить людський фактор. Саме використання унікального потенціалу особистості, її удосконалення завдяки різноманітним технологіям, інноваційному знанню можуть стимулювати подальший розвиток освіти [1].

У цьому контексті особливої ваги набуває людський фактор. Максимальна реалізація потенціалу особистості через залучення інноваційних знань та сучасних технологій стає визначальною умовою для подальшого прогресу вітчизняної освітньої галузі [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми освіти посідають гідне місце у сучасних дослідженнях освіти. Так, серед вчених, які зверталися до питань якості освіти, зокрема з процесуальної точки зору, дослідження факторів ефективності навчання тощо можна назвати В. І. Добриніна, Г. М. Серікова, Т. М. Кухтевича, Т. О. Лукіну, О. А. Марущенко, О. В. Семенову, О. Л. Сидоренка, В. Г. Харчева, Ф. Е. Шерегу тощо. Загальні питання трансформації, модернізації та реформування вітчизняної освітньої сфери ґрунтовно вивчаються такими дослідниками як: В. І. Астахова, В. С. Бакіров, Л. М. Герасіна, В. Гуров, Г. Е. Зборовський, О. М. Козлова,

О. І. Ляшенко, К. Г. Михайлова, О. І. Навроцький, Є.А. Подольська, А. І. Субетто, С. О. Шаронова та інші. Якість освіти розглядається ними також як відповідність державному стандарту. Підхід до якості освіти з точки зору компетентнісної моделі, яка спирається на міждисциплінарні вимоги до результату освітнього процесу, розробляється С. Є. Шишовим. Запровадженню інноваційних підходів до моніторингу рівнів досягнень компетенцій присвячено роботи О. І. Локшиної, О. В. Овчарук, О.Л. Сидоренка тощо.

Ю. Олізько вважає, що реалізації усіх дидактичних принципів навчання сприяє міждисциплінарний підхід. Пошуком шляхів урізноманітнення та збільшення відкритості навчального матеріалу за допомогою нових технологій займалися такі вітчизняні вчені: В. Ю. Биков, О. Г. Глазунова, С. Г. Литвинова, О. В. Співаковський. На думку С. У. Гончаренко перед сучасною педагогікою стоять чотири основні завдання: збереження «культурної спадщини» традиційної педагогіки; створення «нової педагогіки», яка б відповідала сучасним реаліям і вимогам до освіти. О. А. Дубасенюк виявлено основні загальні закони протікання інноваційного процесу в освітньому середовищі. Аналізом цифрових компетенцій громадян і формулюванням ряду пропозицій щодо забезпечення їх готовності до використання сучасних цифрових можливостей займався Т. В. Запорожець.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку освітньої галузі є фундаментальним складником сучасного наукового дискурсу. Питання забезпечення якості освіти, зокрема її процесуальні аспекти та чинники ефективності навчання, ґрунтовно висвітлені у працях таких науковців, як В. І. Добринін, Г. М. Серіков, Т. М. Кухтевич, Т. О. Лукіна, О. А. Марущенко, О. В. Семенова, О. Л. Сидоренко, В. Г. Харчев та Ф. Е. Шерега.

Концептуальні засади трансформації, модернізації та системного реформування

національного освітнього простору досліджуються у роботах В. І. Астахової, В. С. Бакірова, Л. М. Герасіної, В. Гурова, Г. Е. Зборовського, О. М. Козлової, О. І. Ляшенка, К. Г. Михайлової, О. І. Навроцького, Є. А. Подольської, А. І. Субетто та С. О. Шаронової. У межах їхніх підходів категорія «якість освіти» нерідко інтерпретується через призму відповідності державним стандартам.

Окрему увагу в науковій літературі приділено інноваційним векторам розвитку:

– *Компетентнісний підхід*: С. Є. Шишов розробляє теоретичну модель якості освіти, що базується на міждисциплінарних вимогах до результатів навчання. Питання моніторингу рівнів набуття ключових компетенцій відображені у працях О. І. Локшиної, О. В. Овчарук та О. Л. Сидоренка.

– *Міждисциплінарність та відкритість*: Ю. Олізько обґрунтовує доцільність міждисциплінарного підходу для повноцінної реалізації дидактичних принципів. Шляхи розширення доступу до навчального матеріалу та впровадження новітніх технологій вивчають В. Ю. Биков, О. Г. Глазунова, С. Г. Литвинова та О. В. Співаковський.

– *Педагогічна трансформація*: С. У. Гончаренко акцентує на необхідності балансу між збереженням класичної культурної спадщини та розбудовою «нової педагогіки», адаптованої до сучасних реалій. Водночас О. А. Дубасенюк розкриває загальні закономірності перебігу інноваційних процесів в освітньому середовищі.

– *Цифровізація*: Питання формування цифрової грамотності населення та готовності громадян до оперування сучасними технологічними можливостями є предметом аналізу Т. В. Запорожця.

Актуальність дослідження. Освіта в Україні трансформується від авторитарної до дитиноцентричної системи, яка намагається адаптуватися до екстремальних викликів, забезпечуючи стійкість та якість навчання. Тому вкрай необхідно визначити важливі концептуальні проблеми сучасної освіти у

контексті інтеграції педагогіки, психології та соціології. Україна сьогодні стоїть на порозі трансформацій, щоб реалізувати довгострокову програму свого розвитку як складової частини демократичного світу. Цей процес відбувається в умовах повномасштабної війни, що ставить перед освітою багато викликів. У цьому контексті питання нової якості освіти набуває особливого значення, адже саме освіта є фундаментом побудови нової України. І хоча в нашій країні є важливі документи, які стосуються цього питання, але не існує єдиної концепції національної освіти, яка б могла визначити, на яких концептуальних засадах має будуватися освіта. Це обумовлює актуальність обраної нами теми наукової роботи та спонукає до подальшого дослідження даної проблеми.

Дискусійність та багатогранність окресленої проблематики детермінують актуальність нашого дослідження, спрямованого на комплексний аналіз і пошук нових шляхів оптимізації освітнього процесу.

Мета дослідження: визначити вплив сучасних форматів навчання на реалізацію місії, цілей та якість освіти; обґрунтувати характер впливу новітніх форматів навчання на ефективність реалізації місії та стратегічних цілей освітнього процесу, а також на забезпечення його якісних показників; дослідити роль глобалізації та диджиталізації в освітньому процесі, необхідність розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення у учнів; запропонувати розуміння сучасної інноваційної освіти як породження та освоєння об'єктивного нового культурного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта – це комплекс навчально-виховних психолого-педагогічних, науково-просвітницьких, культурологічних та методичних заходів. Відзначимо, що саме стрімкий розвиток науки і освіти у минулому столітті сприяв зростанню промисловості й інших галузей економіки, забезпечив підґрунтя для практичного застосування та впровадження

технічних інновацій, зокрема перехід до постіндустріального, а згодом і до інформаційного суспільств. Проте, це призвело і до появи низки досить серйозних проблем. Система світу певною мірою консервативна і не дуже гнучка, вона не встигає за динамічними змінами зовнішнього середовища. А отже, не в змозі адекватно відповідати вимогам сьогодення, викликам часу, іншими словами, повністю задовольнити вимоги соціуму. Зрозуміло, що за цих умов виникає необхідність розробки, прийняття та реалізації науково виваженої державної політики удосконалення системи освіти.

Освіта трактується як системна сукупність навчально-виховних, психолого-педагогічних, науково-просвітницьких, культурологічних та методичних заходів. Історичний аналіз засвідчує, що інтенсивний розвиток науково-освітньої сфери у минулому столітті став фундаментом для індустріального прогресу та економічного зростання, забезпечивши умови для впровадження технічних інновацій і транзиту до постіндустріального та інформаційного суспільств. Водночас цей процес супроводжувався виникненням низки системних суперечностей. Сучасна освітня система характеризується певним консерватизмом та інституційною інертністю, що обмежує її здатність оперативно адаптуватися до динамічних трансформацій зовнішнього середовища. Як наслідок, виникає дисбаланс між актуальними запитами соціуму та реальною спроможністю освіти відповідати викликам часу. Зазначене актуалізує необхідність розробки та імплементації науково обґрунтованої державної стратегії, спрямованої на комплексну модернізацію освітньої галузі.

Якість освіти на практиці багато в чому визначається загальним освітнім контекстом, а питання виміру та визначення якості освіти ґрунтується на системі відповідності функціям та цілям, які покладено суспільством на інститут освіти. Загальноприйнятими вважаються три групи таких функцій: інституціональні, структурні,

предметно-сутнісні. Ефективність їхнього виконання безпосередньо впливає на якість освіти [2].

Реалізація параметрів якості освіти значною мірою обумовлена специфікою загального освітнього контексту та умов, у яких вона надається. Такий підхід вимагає розгляду якості не як статичної величини, а як динамічного результату взаємодії освітньої системи з її соціокультурним оточенням. При цьому методологія визначення якості базується на принципі відповідності результатів діяльності тим стратегічним функціям і цілям, які суспільство потребує від освіти. Ці завдання традиційно поділяють на три групи: інституційні, структурні та змістовні. Саме рівень ефективності їхньої реалізації виступає безпосереднім індикатором ефективності навчання та функціонування всієї освітньої системи в цілому [2].

Сучасна освіта стикається з фундаментальними концептуальними викликами, зумовленими глобалізацією, цифровізацією, швидкою зміною технологій та соціальними змінами. Ключовими викликами є перехід до персоналізованого навчання, впровадження штучного інтелекту, розвиток soft skills, перехід до безперервної освіти (Lifelong Learning) та необхідність гуманізації у цифровому середовищі [3].

Саме рішення цього кола проблем є вельми актуальним для сучасного українського суспільства, яке під впливом факторів глобалізації та інтернаціоналізації світового співтовариства прямує шляхом пошуку відповідних національних пріоритетів та форм і методів їх втілення у життя.

Розв'язання цих питань є надзвичайно важливим для сучасної України. Під впливом глобалізації та міжнародної інтеграції наша країна шукає власні національні пріоритети, а також ефективні способи їх впровадження в освітню практику.

Відповіді на поставлені суспільними трансформаціями завдання багато в чому залежать від типу особистості, який буде домінувати в українському суспільстві, від

тих рис та якостей, які складуть основу сучасних та майбутніх соціальних практик соціальних суб'єктів.

Ефективне вирішення завдань, що постають перед суспільством, залежить від того, якою буде особистість майбутнього. Саме риси та якості людей визначатимуть характер суспільних відносин і дій у найближчі роки

Сьогодні освітня парадигма змінилася. Основним протиріччям сучасної системи освіти є те, що швидке зростання знань у сучасному світі обмежене можливістю індивідуальної асиміляції. Ця суперечність змушує теорію викладання відмовитися від ідеї абсолютної освіти (повністю розвинутої особистості) на користь нового ідеалу - максимізувати розвиток людських здібностей, самодисципліни та самоосвіти [4].

Місія сучасної освіти полягає в тому, щоб створити соціальну стабільність і прогрес, відновити і розвинути культурні та людські ресурси країни. Загальна основа сучасної освітньої стратегії полягає в тому, щоб беззастережно визнати гуманістичну концепцію людини найвищою цінністю.

Стара система освіти не стикалася з багатьма проблемами, які стали актуальними в наш час. Однією з важливих тенденцій сучасної освіти є докорінна зміна ролі викладача. Педагог повинен розбиратися в сучасних тенденціях у сфері освіти. В іншому випадку він не зможе розробити правильну стратегію навчання.

Ця тенденція спостерігається в усьому світі. На даний момент викладач не є єдиним джерелом інформації. Учень може отримати знання за допомогою Інтернету. Там є величезна кількість підручників, лекцій, відеокурсів з різних предметів. Отже, змінюється і роль педагога. Тепер його найважливішим завданням є керівництво освітнім процесом. Вчитель повинен допомагати, підказувати і зацікавлювати учнів. Щоб залучити учня до самостійного вивчення матеріалу, педагогу потрібно дуже постаратися. Людина щодня стикається з величезною кількістю інформації, тому зацікавити її в отриманні якихось певних

знань досить важко. Ті методи навчання, які практикувалися раніше, зараз малоефективні. Викладачеві потрібно застосовувати нові технології та використовувати різні канали інформації. Отже, на перший план виступає впровадження в освітній процес цифрових технологій [5].

Через збільшення обсягу інформації, з яким стикається людина, особливого значення набуває навичка критичного мислення. Саме цьому повинен навчати педагог. Діти повинні звикнути до того, що будь-яку інформацію слід перевіряти. Необхідно навчити дитину працювати з джерелами даних. Учні потрібно ґрунтувати свою думку на фактах і логічних висновках. Для цього потрібно вміти фільтрувати зайву інформацію.

Чим швидше розвиваються технології, тим більше змінюється сприйняття дітей. Сучасній дитині вже не так цікаво читати книги і робити конспекти лекцій. Її приваблює візуальна, тактильна та аудіоінформація.

Діти люблять експерименти і інтелектуально-логічні ігри. Ці методи отримання знань набагато ефективніші, ніж традиційні. Урізноманітнити процес навчання можна за допомогою інтерактивних технологій, а також технологій віртуальної і доповненої реальності. У школах все частіше використовуються інтерактивні дошки та інтерактивні панелі, за допомогою яких можна візуалізувати різні процеси.

На даний момент немає необхідності в стандартизації всіх учнів під певний рівень. У сучасній системі освіти вже давно використовуються гнучкі підходи, адаптивне навчання та орієнтація на soft skills – мова йде про гнучкі навички, які не прив'язані до якоїсь певної спеціальності або предметної області. Це універсальні вміння, які стануть в нагоді будь-якій людині [6].

Адаптивне навчання – це метод навчання, при якому враховуються інтереси та сильні сторони кожної дитини. Рівень складності, темп і методи подачі матеріалів підбираються під конкретного учня. Якщо ті

чи інші предмети не викликають у дитини особливого інтересу, їх залишають на базовому рівні. Тут на перший план виходить практична сторона навчання. Чисто теоретичним знанням, які не пов'язані з реальним життям, відводиться менше часу. Дитина зосереджується на практичному освоєнні предметів і вчиться використовувати отриману інформацію в житті.

Змінюється і погляд на те, яким повинен бути випускник школи. Сучасні реалії вимагають, щоб він не тільки володів сумою знань з предмета, але і успішно використовував ці знання в різноманітних ситуаціях, умів і хотів вчитися все життя. Творча особистість повинна володіти інструментом для самоосвіти, самовиховання, володіти прийомами аналізу, синтезу, вміти робити висновки, міркувати.

Сучасні глобальні проблеми людства – це виклик сфері освіти, яка покликана коригувати свої пріоритети і цінності з урахуванням не тільки актуальних, але і перспективних довгострокових запитів і людини, і суспільства [7]. Стратегія освіти майбутнього – це поширення наукових фундаментальних знань, зміцнення престижу освіти, формування загального ринку знань і єдиного полікультурного освітнього простору. Цілком очевидно, що освіта майбутнього повинна бути різноманітною, адекватною культурному та етнічному різноманіттю людства, задовольняти всебічні потреби соціально-професійних груп, індивідуальні духовні запити.

У цих умовах зростає роль прогностичного моделювання полікультурного освітнього простору, як особливої соціальної практики, так і загальної культурно-історичної форми розвитку сутнісних сил людини і технологій її реформування [8].

Світова криза та сучасні суперечності стають серйозним випробуванням для освіти. Сьогодні вона змушена переглядати свої пріоритети, орієнтуючись не лише на поточні потреби людини та суспільства, а й на їхні перспективи у майбутньому [7]. План

розвитку, методологічний підхід та загальні цілі освіти майбутнього базуються на поширенні фундаментальних знань, підвищенні престижу навчання та формуванні єдиного світового освітнього простору. Така модель має бути різнобічною та враховувати культурне різноманіття людства. Її головна мета — гармонійно поєднувати професійну підготовку фахівців із духовними запитами кожної особистості. За таких обставин особливого значення набуває прогнозування розвитку багатокультурного освітнього середовища. Це не просто оновлення навчального процесу, а особливий шлях розкриття людського потенціалу та пошук нових методів модернізації всієї системи освіти [8].

Суспільство, яке перебуває в постійному розвитку, через освіту висуває людині і реалізує через неї нові вимоги, пов'язані з тенденціями і протиріччями нового ХХІ століття. До числа головних з них можна віднести [2; 4; 9]:

Сьогодні, у ХХІ столітті, у світі, який блискавично змінюється і виставляє все нові, чим далі складніші вимоги до людей, саме освіта повинна допомогти окремії і особистості, і суспільству в цілому якнайбезболісніше і якнайскоріше подолати існуючі протиріччя. Серед головних із них можна виділити такі [2; 4; 9]:

- здатність людини постійно підвищувати рівень знань, розробляти нові види діяльності, включаючи професійні знання;
- інтелектуальний і фізичний розвиток, щоб забезпечити освоєння нових технологій і підтримку здорового успіху;
- творчість, тобто творче мислення – це не тільки процес навчання, але і майбутня професійна діяльність;
- духовність, патріотизм, людяність і терпимість.

Характеристики сучасної освіти – це зміна парадигми навчання. Поява сучасної освіти, нових систем та методів навчального процесу призвели до нової концепції освіти. Це ставлення високо оцінюється інноваціями.

В інноваційному навчальному процесі необхідно виділити наступне [6]:

– перехід на нову українську школу (НУШ) – масштабну довгострокову реформу загальної середньої освіти, розпочату у 2018 році, що базується на дитиноцентризмі, партнерстві та компетентнісному підході, мета якої – створити комфортний простір, де діти отримують практичні навички для життя, вчать мислити критично;

– активне оновлення змісту загальної, середньої та професійної освіти на основі людських і гуманістичних ідей;

– динамічну модернізацію змісту всіх рівнів освіти на засадах гуманізму та поваги до особистості;

– забезпечення безперервності професійної освіти;

– реорганізація організаційних форм, методів навчання та виховання з урахуванням індивідуально-орієнтованих підходів;

– проведення управління якістю освіти на основі діагностики;

– впровадження викладачів і співробітників продовжує розвивати професійний розвиток;

– розвиток творчої ініціативи, професійної компетентності та педагогічної культури працівників системи освіти;

– підтримка використання творчого підходу та підвищення рівня майстерності викладачів, що дозволить їм працювати більш досконало, відповідно високому сучасному рівню.

Щодо розвитку вищої освіти, пріоритетними завданнями ЗВО стають не просто передача студентам готового набору актуальних і затребуваних на ринку праці знань, не тільки підготовка таких фахівців в будь-якій вузькій професійній галузі, які будуть добре навчені і матимуть хорошу теоретичну підготовку, але й навчання студентів уміння самостійно і швидко витягувати необхідну інформацію зі стрімко зростаючого обсягу даних, а також, що найголовніше, навчання їх уміння самостійно створювати знання.

Це видається можливим тільки в разі інтеграції навчальної та наукової сторін діяльності університетів, активізації інтересу

студентів до науки і творчого пошуку, розвитку їх креативних здібностей. Ще одним необхідним для студентів умінням стає вміння перетворювати інноваційні теоретичні знання в конкретні практичні розробки. Крім того, необхідно формувати у студентів вміння зробити свої знання та розробки привабливими для потенційних замовників, знайомити їх з тим, з чого складається вартість знань і науково-технічних розробок.

Глобалізація, як провідна тенденція сучасного розвитку, докорінно змінює зовнішнє середовище діяльності освітніх закладів, яким притаманні висока невизначеність, загальна взаємна зв'язність і гостра конкуренція. Розгляд викликів глобалізації та інформаційної революції є одним з головних завдань сучасних наукових досліджень. Адже система освіти визнана сьогодні найважливішою сферою існування суспільства знань і має постійно відповідати на різні вимоги мінливого світу та реагувати на будь-які трансформації економіки та суспільства. Безліч процесів, які відбуваються в усьому світі, характеризуються практично повною ідентичністю, що дає змогу трактувати їх з позиції глобалізації [7].

Глобалізація як домінантна парадигма сучасного цивілізаційного поступу спричиняє фундаментальну трансформацію умов функціонування освітніх інституцій. Сучасний освітній простір характеризується високим рівнем турбулентності, посиленням взаємозалежності суб'єктів та інтенсифікацією конкурентної боротьби на світовому ринку інтелектуальних послуг.

На сьогодні теоретичне осмислення викликів глобалізації та інформаційно-технологічної революції виступає пріоритетним вектором наукового дискурсу. Це зумовлено тим, що освітня система визнана стратегічним базисом «суспільства знань», що вимагає від неї високої адаптивності та здатності до швидкого на динамічні запити глобальної економіки. Уніфікація та гомогенізація соціокультурних і економічних процесів у світовому масштабі дозволяє ідентифікувати їх як цілісний

глобальний феномен, що безпосередньо корегує траєкторію розвитку національних систем освіти [7].

А щодо цих тенденцій у сфері освіти, то їх кількість досить обмежена через специфіку галузі застосування, що дає можливість їх класифікувати і виділити з більшою точністю. Основним рушієм прогресу і найбільшою цінністю у світі визнаються знання, тому система освіти кожної держави, яка прагне до поступального розвитку, повинна відповідати деяким загальним для всього світу вимогам, щоб відповідати тим умовам, які на освіту покладає і нова система економіки, і нова система міжнародного устрою, і потреби самої держави.

Попри масштабність глобальних трансформацій, кількість ключових тенденцій безпосередньо в освітній галузі є відносно обмеженою, що зумовлено інституційною специфікою цієї сфери. Це створює методологічні передумови для їх чіткої класифікації та верифікації з високим ступенем точності. У сучасній архітектоніці світового устрою знання ідентифікуються як основний детермінант прогресу та найважливіший стратегічний ресурс. Відповідно, національні освітні системи держав, що орієнтовані на траєкторію сталого поступу, мають відповідати уніфікованим глобальним стандартам. Така відповідність є необхідною для адаптації до вимог нової економічної парадигми, архітектури міжнародних відносин та внутрішніх соціодержавних пріоритетів

Світовий досвід цивілізаційного розвитку найбільш передових країн світу засвідчує вирішальну роль освітньої сфери в становленні всього соціокультурного комплексу – модернізації виробництва, вдосконалення суспільних відносин, науки і культури, які забезпечують сталий розвиток суспільства, входження індустріальних країн у стадію постіндустріального інформаційного суспільства.

Ретроспективний аналіз світового цивілізаційного досвіду провідних держав підтверджує стратегічну роль галузі освіти як фундаментального чинника розбудови

цілісного соціокультурного комплексу. Освіта виступає базовим інструментом модернізації технологічних укладів, оптимізації архітектури суспільних відносин, а також інтенсифікації наукового та культурного капіталу. Саме ефективне функціонування освітньої системи забезпечує парадигму сталого розвитку та стає ключовим чинником транзиту індустріальних країн до етапу постіндустріального інформаційного суспільства

У XXI столітті роль освіти для всіх країн ще більше зростає, виступаючи вирішальним чинником конкурентоспроможності країни на світовій арені. Саме освіта є інструментом впливу на ментальні цінності та пріоритети людей з урахуванням інтересів довгострокової і поточної соціальної практики. Саме освіта відчуває основні виклики глобалізації, оскільки сучасна соціальна реальність, сприйняття якої характеризується в найзагальнішому вигляді крахом системи цінностей, відсутністю жорстко структурованих нормативних моделей, потребує нових орієнтирів. Освіта, у якій фіксується стійке, яке само потім транслюється в розвитку, інтуїтивно розуміється як якесь «рятувальне коло», і саме тому освіта сьогодні стає об'єктом пильної уваги як з боку суспільства, так і з боку науки.

У XXI столітті стратегічна значущість освітньої галузі масштабується, трансформуючись у ключову визначальну умову, яка робить будь-яку державу успішною на світовому ринку. Освіта виступає потужним інструментом трансформації світоглядної основи, ціннісних орієнтацій та пріоритетів індивіда, адаптуючи їх до вимог як поточної соціальної практики, так і довгострокових векторів розвитку.

Саме освітня сфера першою реагує на дестабілізуючі виклики глобалізації. Сучасна соціальна реальність, що характеризується ерозією традиційних етичних систем та деструкцією жорстко структурованих нормативних моделей, породжує гострий дефіцит нових смислових орієнтирів. У

цьому контексті освіта постає як фундаментальна основа соціальної стабільності – своєрідний центр стабілізації, що забезпечує неперервність соціокультурної трансляції. Це пояснює перетворення освітньої проблематики на об'єкт інтенсивної міждисциплінарної уваги як з боку академічної спільноти, так і з боку суспільних інститутів.

Тому в світі починаються пошуки більш ефективної освітньої політики і здійснюється перехід до гнучких високотехнологічних освітніх систем на основі застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У суспільстві з інноваційною економікою важливе значення надається «виробництву знань» та працівнику, що застосовує ці знання. Завдання останнього – не тільки використовувати наявні знання, а й брати участь у виробництві нових знань на робочому місці, сприяючи зростанню ефективності своєї діяльності. Відповідно, змінюється і зміст освітнього процесу. Замість того щоб бути джерелом знань, викладач тепер повинен виступати в ролі керівника та організатора процесу навчання.

Глобальна динаміка зумовлює інтенсифікацію пошуку високоефективних моделей освітньої політики, що проявляється у переході до гнучких, високотехнологічних екосистем навчання, інтегрованих у цифровий простір. У парадигмі інноваційної економіки домінантна роль відводиться процесам «генерації знань», де людський капітал виступає не лише споживачем, а й активним суб'єктом когнітивного виробництва.

Сучасний фахівець має володіти компетенціями не лише з експлуатації існуючих інформаційних масивів, а й брати безпосередню участь у продукуванні нових знань безпосередньо в операційному середовищі, що стає ключовим фактором підвищення професійної ефективності. У зв'язку з цим відбувається радикальна трансформація архітектоники освітнього процесу: роль педагога еволюціонує від ретранслятора інформації до модератора, модератора та архітектора індивідуальних освітніх траєкторій.

Очевидно, що реакцією на ці виклики повинна стати трансформація соціальних інститутів, а освіта як інститут випереджального розвитку фактично створює парадигмальні основи глобалізованого буття. До тенденцій розвитку освіти у глобалізованому світі відносять такі:

- зростання значення освіти як фактора соціального розвитку в якості провідника знань та інформації;

- диференціацію джерел фінансування, перехід до широкого спектру джерел фінансування та отримання прибутку, підвищення ефективності використання коштів;

- інтернаціоналізацію освіти, уніфікацію, що необхідна для стандартизації та визнання дипломів;

- зміну вимог до змісту, методів та форм навчального процесу;

- зміну організаційних форм освітньої діяльності;

- глобалізацію ринку освітніх послуг [8; 10].

Концептуальною відповіддю на зазначені виклики стає фундаментальна трансформація соціальних інститутів. У цьому контексті освіта, як інститут випереджального розвитку, детермінує основні принципи існування людини в умовах глобалізованого буття. Аналіз сучасних векторів розвитку освітньої сфери дозволяє виокремити такі ключові тенденції:

- зростання ролі освіти як головного провідника та чинника соціального поступу, що забезпечує безперервну трансляцію інформаційних та когнітивних ресурсів;

- диверсифікація фінансових моделей: перехід до багатоканального фінансування, пошук альтернативних джерел прибутку та оптимізація механізмів бюджетної ефективності;

- уніфікація освітніх стандартів, спрямована на забезпечення академічної мобільності та конвертованості національних дипломів у світовому просторі;

- трансформація дидактичної парадигми: радикальне оновлення наповнення, інструментарію та форматів

організації освітнього процесу згідно з вимогами часу;

- структурно-організаційна реконфігурація: впровадження інноваційних форм управління та реалізації освітньої діяльності;

- експансія глобального ринку освітніх послуг: посилення транскордонної конкуренції та формування єдиного світового ринку інтелектуального капіталу [8; 10].

По суті, поняття «глобалізація освіти» означає процес входження освітньої системи в європейську зону вищої освіти і стандартизацію вимог: порівнянність ступенів, єдину систему залікових балів, академічну мобільність, оцінку якості освіти. Супутніми чинниками процесу глобалізації стають стрімкий розвиток експорту освітніх послуг та навчання іноземних студентів, у тому числі дистанційне навчання засобами Інтернету, розвиток транснаціональної освіти, подолання національних кордонів і стирання мовних бар'єрів. У цьому випадку головний виклик глобалізації – загроза втрати національної ідентичності країн на «користь» космополітизму, стандартизації, уніфікації традиційних культур в умовах інформаційної нерівності [11].

У вузькому дискурсі концепт «глобалізація освіти» це створення єдиних «правил гри» для університетів різних країн (насамперед у Європі). Це робиться для того, щоб навчання за кордоном стало простішим, а дипломи визнавалися всюди.

Основні інструменти цієї системи:

- спільні стандарти: запровадження зрозумілих усім ступенів (бакалавр, магістр) та системи оцінювання (кредити ECTS);

- свобода пересування: можливість для студентів та викладачів навчатися або стажуватися в інших країнах (академічна мобільність);

- контроль якості: спільні вимоги до того, наскільки добре університет навчає своїх студентів.

Ці зміни відбуваються не самі по собі. Їх стимулюють:

- освіта як бізнес: країни активно «продають» свої освітні послуги іноземцям;

- цифрові технології: навчання через інтернет, онлайн-курси та хмарні платформи дозволяють вчитися в іноземному виші, не виходячи з дому.

Але, попри всі плюси, у глобалізації є зворотний бік. Коли все стає однаковим і стандартизованим, виникають небезпеки: втрата ідентичності: національні традиції навчання та унікальні наукові школи можуть розчинитися в загальних світових стандартах; культурна одноманітність: світ стає «однаковим», де глобальні тренди витісняють місцеву культуру; цифрова прірва: країни з гіршим доступом до технологій опиняються в програшному становищі, що лише посилює нерівність у світі [11].

Таким чином, глобалізація робить освіту зручною та сучасною, але головне завдання сьогодні – прийняти світові стандарти, не втративши при цьому власну культуру та наукові здобутки.

Ведучи мову про функції освіти, ми можемо особливо відзначити у цьому плані функцію соціалізації. Справа у тому, що потреби соціуму, його розвиток та особливості функціонування залежать від соціальної стратифікації даного суспільства. І зрозуміти динаміку процесів змін в середині кожної соціальної групи та кожного соціального прошарку можливо лише за умови врахування фактору соціальної мобільності, який ці процесу відображає. Формування та розбудова нової соціальної реальності неможлива без участі системи освіти. Слід відзначити, що входження у суспільство та адаптація молодої людини може бути зручним та безболісним за умов формування людської особистості на основі залучення індивіда до численних цінностей, накопичених соціумом. А це може відбуватися і за допомогою цілеспрямованого виховання, і шляхом знаходження цінностей у процесі отримання знань.

Аналізуючи ключові функції освіти, особливу увагу слід приділити соціалізації особистості. Соціум є складною системою з певною структурою, де розвиток кожної групи залежить від можливостей соціальної

мобільності. Саме освіта виступає головним «соціальним ліфтом», що відображає динаміку переміщень індивідів між різними прошарками суспільства.

Розбудова сучасної соціальної реальності неможлива без активної участі освітніх інституцій. Процес інтеграції та адаптації молоді в суспільне середовище відбувається найбільш гармонійно, коли особистість формується на основі загальноприйнятих соціокультурних цінностей. Цей процес реалізується двома шляхами: через цілеспрямований виховний вплив та через самостійне засвоєння етичних і культурних норм у процесі опанування науковими знаннями.

Бурхливий розвиток сучасних комп'ютерних технологій дає змогу практично необмежено накопичувати й обробляти інформацію, кількість якої зростає лавиноподібним чином, а також практично миттєво передавати її з будь-якого куточка світу в інший. У зв'язку з цим виникає проблема відбору й використання потрібної інформації та відкидання непотрібної і навіть шкідливої. Крім того, сучасні інформаційні технології стрімко проникають у всі сфери діяльності людства, і жоден працівник вже не може обійтись без їх використання. Усі ці фактори поставили серйозні виклики перед системою освіти, яка без відповідного реформування вже не може забезпечити суспільні потреби в якості освіти підростаючого покоління [3; 5].

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій дозволяє накопичувати та обробляти величезні масиви даних, обсяг яких постійно зростає. Завдяки глобальній мережі інформація поширюється миттєво, що створює проблему інформаційної фільтрації. Сьогодні важливо не просто знайти дані, а вміти відібрати корисну інформацію та відсіяти зайвий або шкідливий контент.

Загальна цифровізація змінює вимоги до професій: володіння інформаційними технологіями (ІКТ) тепер є обов'язковою умовою для будь-якої діяльності. Ці чинники формують комплекс викликів для освітньої системи. Без системного

реформування та впровадження інноваційних моделей навчання вона втрачає здатність адекватно задовольняти суспільний запит на якісну підготовку молоді в умовах постіндустріального світу [3; 5].

По-перше, стає зрозумілим, що за короткий період навчання в загальноосвітній школі чи вищому навчальному закладі не можна навчити всьому, що буде потрібно молодій людині в подальшому житті в швидкозмінному соціумі, а тому потрібно навчити вчитися. По-друге, необхідно формувати творчу самодостатню особистість, яка б легко пристосовувалась до постійних змін і безболісно їх сприймала. По-третє, освіта має сприяти мобільності тих, хто навчається, формувати в них здатність спілкуватися з представниками інших народів, уміння жити і співпрацювати з ними, терпимість до інших поглядів і переконань. По-четверте, необхідно не тільки долучати школярів та студентів до інформаційних технологій, а й формувати в них інформаційну культуру, уміння знаходити необхідну корисну інформацію і відкидати шкідливу, здатність використовувати потрібну інформацію для свого самовдосконалення та суспільних потреб. Тож педагог має постійно засвоювати і реалізовувати все нові й нові можливості сучасних інформаційних технологій.

Аналіз сучасних освітніх викликів дозволяє виокремити кілька стратегічних пріоритетів:

1. В умовах швидкої зміни соціуму традиційні знання швидко застарівають, тому ключовим завданням стає формування навички «навчатися впродовж життя» (lifelong learning).

2. Необхідно розвивати креативну та адаптивну особистість, здатну конструктивно сприймати динамічні зміни та ефективно функціонувати в умовах невизначеності.

3. Освіта має забезпечувати соціальну та академічну мобільність, формуючи толерантність, культуру міжнаціонального

спілкування та навички командної співпраці у глобальному середовищі.

4. Важливо виходити за межі простого володіння гаджетами, формуючи цілісну інформаційну культуру. Це передбачає критичне мислення, вміння фільтрувати дані та використовувати їх для особистісного та суспільного розвитку.

Реалізація цих завдань вимагає від педагога безперервного професійного вдосконалення та активного впровадження інструментарію НІТ у навчальний процес.

Висновки

Отже, сучасна система освіти переживає глибокі трансформації, спричинені глобалізацією, цифровізацією та зміною соціально-економічних умов. Ці процеси впливають зміст і методи навчання, психологічний розвиток особистості. Педагогічна, психологічна, соціологічна наука сьогодні мають виконувати подвійне завдання: адаптуватися до викликів сучасності та одночасно пропонувати ефективні стратегії формування цілісної, стійкої та конкурентоспроможної особистості.

До числа найбільш значущих концептуальних проблем належать:

1. *Проблема збереження особистісного підходу.* Традиційна педагогіка виходила з необхідності індивідуального підходу до навчання. В умовах масової освіти і стандартизованих програм цей принцип все частіше втрачається. Особистість учня нерідко сприймається як об'єкт засвоєння інформації, а не як суб'єкт освітнього процесу, що призводить до зниження мотивації і розвитку апатії.

2. *Діджиталізація освіти та її психологічні наслідки.* Хоча цифрові технології розширюють доступ до інформації, створюють нові форми навчання (наприклад, змішане навчання, онлайн-курси, віртуальні симуляції), вони провокують зростання інформаційного перевантаження, зниження концентрації уваги та формування мозаїчності та фрагментарності сприйняття інформації у учнів. У цих умовах актуальним завданням

стає розвиток навичок саморегуляції та критичного аналізу інформації.

3. *Нерівність в освітніх можливостях*. Розвиток цифрових платформ не завжди супроводжується рівним доступом до ресурсів. Існує проблема «цифрового розриву» між регіонами, школами і сім'ями. Це тягне за собою соціально-психологічне розшарування і посилює освітню нерівність.

Сучасна школа та університет мають не лише передавати знання, а й формувати стійкі ціннісні орієнтири. В умовах глобалізації, культурної відкритості та постійної зміни соціальних норм стає

особливо важливо розвивати в учнів здатність до усвідомленого вибору та відповідальної поведінки. Концептуальні виклики освіти неможливо вирішити виключно силами педагогіки. Потрібна інтеграція психології, соціології, медицини та інформаційних технологій. Такий міждисциплінарний підхід дозволить не тільки підвищити ефективність навчання, а й створити умови для формування гармонійно розвиненої особистості, здатної адаптуватися до світу, що швидко змінюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойченко М. Освіта у модусі критичного мислення : шлях подолання контраверсійності. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні : контрверзи сучасного наукового пізнання : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (8 червня 2021 р.). Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2021. С. 186–189.
2. Левкулич В. (Вища освіта у дзеркалі викликів та альтернатив сучасності. *Філософія освіти*. 2022. № 28 (1). С. 139–158. URL: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-1-8>
3. Андріяш В. І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
4. Кравченко А. Філософська парадигма освітніх вимог smart-суспільства. *Smart-освіта : ресурси та перспективи : матер. III Міжнар. наук.-метод. конф.* (Київ, 7 грудня 2018 р.) : тези доп. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 167–170.
5. Медведовська О. Впровадження цифрових технологій в освітній процес в Україні. *Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2021. В. 198. С. 132–136.
6. Дубасенюк О. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта : інноваційні технології та методики*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14–47.
7. Воронкова В. Теоретико-методологічні засади розвитку сучасного соціуму в контексті синергетичної глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 50. С. 21–34.
8. Бондаренко Н. Освітнє середовище : єдність форми та змісту. *Вища освіта України*. 2023. № 4. С. 40–49. URL: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4\(91\).06](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).06)
9. Хромець В. Концепції інакшої освіти для України : Візія якісної освіти майбутнього. Український інститут майбутнього. 2025. URL: <https://uifuture.org/publications/konczepczyia-inakshoyi-osvity-dlya-ukrayiny-viziya-yakisnoyi-osvity-majbutnogo/#:~:text=Віталій%20Хромець%20переконаний%3A%20необхідно%20було,школа%20повинна%20підтримувати%20персоналізовану%20освіту>
10. Олізько Ю. Міждисциплінарний підхід як засіб реалізації основних дидактичних принципів навчання. *Педагогічний дискурс*. 2015. Вип. 18. С. 161–165.
11. OECD. Education at a Glance 2023 : OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2023.

REFERENCES

1. Boychenko M.I. *Osvita u modusi krytychnoho myslennya : shlyakh podolannya kontraversiynosti* [Education in the mode of critical thinking : a way to overcome controversy]. *Istoriya ta filosofiya osvity v nezalezhniy Ukraini : kontroverzy suchasnoho naukovooho piznannya : zb. tez vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu (8 chervnya 2021)* [History and Philosophy of Education in Independent Ukraine : Controversies of Modern Scientific Knowledge : collection of abstracts of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation (June 8, 2021)]. Kyiv : Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2021, pp. 186–189. (in Ukrainian).
2. Levkulych V. *Vyshcha osvita u dzerkali vyklykiv ta al'ternatyv suchasnosti* [Higher education in the mirror of challenges and alternatives of modernity]. *Filosofiya osvity* [Philosophy of Education]. 2022, no. 28 (1), pp. 139–158. URL: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-1-8> (in Ukrainian).
3. Andriyash V. *Derzhavna etnopolityka Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi : monohrafiya* [State ethno-policy of Ukraine in the context of globalization : monograph]. Mykolayiv : Publishing House of Petro Mohyla Black Sea State University, 2013, 328 p. (in Ukrainian).

4. Kravchenko A. *Filosofs'ka paradyhma osvity v umovy smart-suspil'stva* [Philosophical paradigm of educational requirements of smart society]. *Smart-osvita : resursy ta perspektyvy : materialy III Mizhnar. nauk.-metod. konf. (Kyiv, 7 hrudnya 2018 r.) : tezy dopovidey* [Smart Education : Resources and Prospects : materials of the III International s-methodological conference (Kyiv, December 7, 2018) : abstracts]. Kyiv : Kyiv National University of Trade and Economics, 2018, pp. 167–170. (in Ukrainian).

5. Medvedovska O.H. *Vprovadzhennya tsyfrovyykh tekhnolohiy v osvityi protses v Ukraini* [Implementation of digital technologies in the educational process in Ukraine]. *Naukovi zapysky TSDPU im. V. Vynnychenka. Seriya : Pedagogichni nauky* [Scientific notes of the Central State University named after V. Vynnychenko. Series : Pedagogical Sciences]. 2021, iss. 198, pp. 132–136. (in Ukrainian).

6. Dubasenyuk O.A. *Innovatsiyni osvityi tekhnolohiyi ta metodyky v systemi profesiyno-pedahohichnoyi pidhotovky. Profesiyna pedahohichna osvita : innovatsiyni tekhnolohiyi ta metodyky : monohrafiya* [Innovative educational technologies and methods in the system of professional and pedagogical training. Professional pedagogical education : innovative technologies and methods : monograph]. 2009, pp. 14–47. (in Ukrainian).

7. Voronkova V. *Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku suchasnoho sotsiumu v konteksti synerhetychnoyi hlobalizatsiyi* [Theoretical and methodological principles of the development of modern society in the context of synergistic globalization]. *Humanitarnyy visnyk ZDIA* [Humanitarian Bulletin Zaporizhzhia State Engineering Academy]. 2012, no. 50, pp. 21–34. (in Ukrainian).

8. Bondarenko N. *Osvitnye seredovyshe : yednist' formy ta zmistu* [Educational environment : unity of form and content]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher Education of Ukraine]. 2023, no. 4, pp. 40–49. URL: [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4\(91\).06](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).06) (in Ukrainian).

9. Khromets' V. *Kontseptsiyi inakshoyi osvity dlya Ukrainy : Vizyia yakisnoyi osvity maybutn'oho* [Concepts of a different education for Ukraine : a vision of quality education of the future.] *Ukrayins'kyi instytut maybutn'oho* [Ukrainian Institute of the Future]. 2025. URL: <https://uifuture.org/publications/konceptsiya-inakshoyi-osvity-dlya-ukrainy-vizyia-yakisnoyi-osvity-majbutnogo/#:~:text=Віталій%20Хромець%20переконаний%3A%20необхідно%20було,школа%20повинна%20підтримувати%20персоналізовану%20освіту> (in Ukrainian).

10. Olizko Yu. *Mizhdystsyplinarnyy pidkhid yak zasib realizatsiyi osnovnykh dydaktychnykh pryntsyviv navchannya* [Interdisciplinary approach as a means of implementing the main didactic principles of education]. *Pedahohichnyy dyskurs* [Pedagogical Discourse]. 2015, iss.18, pp. 161–165. (in Ukrainian).

11. OECD. *Education at a Glance 2023 : OECD Indicators*. Paris : OECD Publishing, 2023.

Надійшла до редакції: 22.02.2026.